

Bányai Sándor: Az élménypedagógiai tevékenyének szerepe a szociális kompetenciafejlesztésben

---

1. Az élménypedagógia fogalma

Élménypedagógiának a cselekvés általi tanulás és fejlődés egyik sajátos változatát nevezzük. A tapasztalati nevelés egyik formája, egyfajta alternatív módszer. Tervezett tanulási folyamatról van szó, amit a formális, tanórai vagy más szervezett keretek között, de tapasztalati eszközökkel érünk el, sajátélményre alapozva.

Az élménypedagógia és tapasztalati tanulás kifejezések szinonimaként jelennek meg az angol „experiential education” szóösszetétel fordításaként. A teljes megértésben segít a latin eredetű „educatio” szó elemzése. Ebben a szóban az „e” egy előjárószó, amely később előképzőként is használatossá vált, jelentése: „ki, kifelé”. A „duco” ige annyit tesz, mint vezetni.

Az élménypedagógia sokféle szabadidős, oktatási és nevelési stratégia szintézisét jelenti, lényege, hogy cselekvésre készíti a résztvevőket. Alapjai és módszerei sokféle humanisztikus nevelési mozgalomban fellelhetők, mint például a játékpédagógiában, a drámapédagógiában vagy a kalandpedagógiában.

Az élménypedagógia olyan elmélet és gyakorlat, amely eltávolítja a gyermekeket az iskolapadtól, kivezeti őket a valódi világba, hogy próbára tegyék magukat, interperszonális képességeiket és kreatív gondolkodásukat. A folyamat során a csoport tagjai különlegesnek számító helyzetekben, de biztonságos, kontrollált körülmények között tervezik el különböző feladatok megoldását.

A résztvevők valós következményekkel járó tapasztalatokban részesülnek, maguk felelnek saját tanulásukért és a megszerzett tudással ők maguk kísérleteznek, ahelyett, hogy mások tapasztalatait olvasnák vagy hallgatnák. Saját fizikai, pszichikai képességeikkel szembesülnek, és a személyes élményre koncentrálnak. Ez egy olyan multiszenzoros folyamat, amely bevonja a résztvevőket, és lehetőséget, sikert kínál a különféle tanulási stílussal rendelkezőknek.

A csoport a végrehajtás után nagy gondot fordít a feldolgozásra, pozitív visszajelzések közvetítésére, a szituációban rejlő tanulságok levonására, és a más területeken is alkalmazható készségek és képességek felismertetésére. A feldolgozás jellemzően csoportmunkában történik, melyhez a résztvevők aktív részvétele szükséges.

A tevékenységek rendszere egy folyamatot alkot, amely túlmutat azon, hogy a tevékenységeket csupán a játék kedvéért végezzük, valamint lehetővé teszi, hogy mélyebbre jussunk pedagógiai céljaink elérésében, maximálisan kiaknázva a szituációban rejlő oktatási és fejlesztési lehetőségeket.

A módszert a képzés, fejlesztés és gyógyítás legkülönbözőbb területein alkalmazzák. Célja az akadémikus tudás megszerzése helyett a képességek, a személyiség és az attitűd fejlesztése, a készségek és képességek kialakítása az aktív tapasztalatszerzés folyamatán keresztül. Egy konkrét, meghatározott tananyag mellett, vagy akár helyett is minden résztvevőnek mást és mást jelenthet, és az is előfordulhat, hogy a tanulás nem azonnali, nem jelen idejű, csak jóval később fejt ki hatását (aha-élmény).

A tapasztalati tanulás folyamatát inkább „önirányításúnak”, mint mások által irányítotttnak kell tekinteni. *Carl Rogers* szavaival élve: „Az élménypedagógia nem más, mint személyközpontú pedagógia, mely mind az egyén, mind a csoport fejlődésére és sikerességére fókuszál.” (Rogers, 1984).

2. A játék és az élmény szerepe a pedagógiai folyamatokban

Mára már a legtöbb pedagógus elismeri, hogy az oktató-nevelő munka sokkal hatékonyabb olyan módszerek alkalmazásával, amelyek során a gyermek saját tevékenységein keresztül, valamint a másokkal való együttműködés által jut új ismeretek birtokába, és így sajátítja el a különböző készségeket és képességeket.

Melyik gyermek ne szeretné, hogy élmény legyen a tanulás? A mai generációk megváltozott igényei az interaktivitást, a sokszínűséget és a modern eszközök használatát várják el az iskolákban. Az élménypedagógia lényege, hogy nem kell szépen ülni a padban a feladatok végzése közben, hisz az együttműködésre épülő játékok során a gyerekek mozoghatnak. Nem csak az osztályban, de az udvaron vagy kirándulás során is megvalósítható a tevékenység.

Ha egy tanóra vagy játékos foglalkozás állandó kommunikációra épül, lehetőség nyílik a résztvevők aktív ismeretszerzésére, változatos helyzetekben történő rögtönzésre. A szokatlan, de életszerű tanulási helyzetek során felszínre kerülhetnek a rejtett képességeik, növekszik önbizalmuk, játszva oldják meg a problémahelyzeteket.

Ha az általunk kiválasztott témát a megfelelő játékokkal fűszerezzük, akkor a tervezett és irányított feladatok lehetőséget adnak arra, hogy a tanulás élmény legyen minden résztvevő számára. Ha egy témát titokként vagy nyomozásként vezetünk be, esetleg kincskeresésről is szó esik, a gyerekek azonnal érdeklődőek lesznek. A titok a játékban, a játékosságban rejlik. A kezdeti feszültséget oldó, bemelegítő vagy ismerkedési játékoktól egészen a csapatépítő, versengő, együttműködési, problémamegoldó, kommunikációs játékokig minden helyzetet megkönnyít a játékos megközelítés, ami persze nem jelenti a feladat vagy a téma bagatellizálását, elbohóckodását.

Mindennapossá, természetes eszközzé kell tenni a játékot az iskolában, a lehető legtöbb szituációban, tanórán és tanítási időn kívül is. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a többi oktatási módszert elvetjük, kizárjuk, de ötvözni lehet a frontális, előadói módszert, a csoportos foglalkozást a játékkal. A játék, oktatási szempontból számtalan lehetőséget nyújt: jól érezzük magunkat (nem véletlenül ezt említjük először, hiszen a jókedv, az öröm, a nevetés gyakran hiányzik az iskolából); testi, szellemi erőnket fejleszti; befolyásolja érzelmeinket; élménydús, új tapasztalatokat szerzünk általa; magabiztossá tesz; kitartásra, együttműködésre, felelősségre, kommunikációra tanít.

3. A tapasztalati úton való tanulás módszerei és hatékonysága

Minden olyan tevékenység, amely az önértékelést vagy az interperszonális kapcsolatokat fejleszti, aktív részét képezheti a tapasztalaton alapuló tanulásnak. A tanulás tárgya határozza meg a tevékenység és a csoportosítás megválasztását. Mindvégig érvényesíteni kell a fokozatosság elvét, azaz az egyszerű feladatokról jutunk el az összetettebb, bonyolultabb, komolyabb erőfeszítést jelentő feladatokig.

A jól megválasztott tevékenység kritériumai: a célcsoportnak való megfelelés (létszám, életkor, szociális helyzet, pillanatnyi fizikai és lelkiállapot szempontjából) és a maximális pszichikai-fizikai biztonság.

Az első lépés a szükségletek felmérése és a keretek megteremtése. Nézzük meg, hol áll most az adott közösség, tulajdonképpen mire van szüksége. Azt látjuk, hogy játékosan megismerve egymást, apró feladatokat megoldva, jobban tudják megismerni egymás valódi személyiségét. Innen kiindulva lehet eljutni oda, hogy megállapítsuk, párban vagy kisebb csoportokban hogyan működnek a gyerekek, a kisebb csoportok egymással hogyan képesek kooperálni: versengő vagy segítő módon.

Lesz, aki háttérbe húzódik, és teret ad a többieknek, lesz, aki elfoglalja az összes lehetséges pozíciót, uralni akarja a kommunikációt és kiszorítja a többieket.

A feladatokat minden esetben elemzés követi. Megnézzük, hogy működött, mi volt jó, mi volt rossz, mik a tanulságok. A következő játéknál már megpróbáljuk felhasználni az előző tapasztalatokat, vigyázva arra, hogy ne kövessük el újra a hibákat. Így fel lehet építeni egy folyamatot, és eljutni oda, amikor már mindenki együttműködik, közösen hoznak meg döntéseket. Ez vezethet olyan tudáshoz, amelyet már transzferálni lehet: nem csak ilyen „laboratóriumi” körülmények között, nem csak egy játék keretében, hanem a mindennapokban is működhet. Megtanulni egy játékban kockázatmentesen az együttműködést, aztán alkalmazni a mindennapi munkában, ahol már van tétje, ahol döntéseket kell hozni.

Ha a tapasztalati tanulás körének megfelelő módon felépített folyamatot akarunk levezetni, akkor nem csupán egyszeri végrehajtásról van szó, nem egyetlen megoldásról. Ahhoz, hogy a végrehajtás (pontosabban az első végrehajtás) tanulságait érdemes legyen levonni és tudatosítani, elengedhetetlenül szükséges, hogy legyen második, harmadik, sokadik végrehajtás! Helyesebb, ha ez előre tudható a gyerekek számára is!

4. Az élménypedagógia mint a kompetenciafejlesztés eszköze

Bizonyos tapasztalatok önmagukban is a legkülönbözőbb szociális készségek (például együttműködés, tolerancia, segítőkészség, közös problémamegoldás) fejlődését eredményezik.

Maga a módszer négy területen is alkalmazható sokszínűsége és rugalmassága miatt: kötetlen játékokra, oktatásra, a szociális kompetenciák fejlesztésére, illetve akár terápiás célzattal. Az élmény szerzése általában játékos formában történik, azonban ez ne tévesszen meg senkit: a módszer éppúgy alkalmazható nagy eredményekkel idősebb életkorúaknál is, mint ahogyan gyerekeknél.

Az élménypedagógia arra épül és arra épít, hogy a gyerek elsősorban mintakövetés útján tanul, domináns mintát követ, mégpedig elsősorban domináns helyzetekben látott mintát. Ezeket a helyzeteket előre megtervezett, mindvégig tudatosan kontrollált körülmények között hozza létre a foglalkozásvezető, így teremtve meg a tanulásra, fejlődésre leginkább alkalmas varázslatos pillanatokat. A módszer lényege a tanulók és az általuk megtapasztalt konkrét helyzetek közötti interakció.

Oly módon kell alakítanunk a tanulás megszervezését, hogy az a lehető legtöbb aktivitást biztosítson a tanulók számára, és a tanulók sok olyan nyitott problémahelyzettel találkozzanak, amelyben saját maguknak kell megtalálniuk a megoldást, hiszen az életben szükséges komplex cselekvőképesség csak az életszerű helyzetekben történő tényleges cselekvés során fejlődhet. A tervezett tevékenységek kivétel nélkül minden esetben a résztvevők aktivitására, és problémamegoldására alapoznak, kifejlesztve azt a képességét, hogy kreatívan közelítsen meg bizonyos problémákat, használja a már meglévő tudását, és éljen a csoport közös munkájában rejlő többlet lehetőségekkel.

A tevékenységközpontúság azon gyerekek számára is lehetővé teszi, hogy sikerélménnyel gazdagodjanak, akiknek egyébként nem a legjobb a memóriájuk, nem tudnak szóban jól felelni, izgulnak, kicsi a szókincsük, vagy nem tudják jól leírni a gondolataikat. Ettől még lehetnek nagyon értékes emberek. Akinek könnyebb szóban kifejeznie magát, annak legyen lehetősége erre, akinek az írás megy könnyebben, annak arra legyen módja. Olyan gyerek is van, aki abban tudja leginkább kifejezni a

tudását, hogy létrehoz valamit. Érdemes megteremteni a lehetőséget, hogy az ilyen jellegű tevékenységekkel „éljük meg” a tanultakat.

A nyolc alapvető intelligencia (verbális-nyelvi, logikai-matematikai, zenei, vizuális-térbeli, testi-mozgásos, kapcsolati, önismereti, természeti) közül az élménypedagógia alkalmas néhány olyan területnek a fejlesztésére, amely esetenként értelmetlenül és igazságtalanul elhanyagolt az iskolai és hitéleti oktatás és nevelés mindennapi gyakorlatában.

Fontos alapelv, hogy az élménypedagógiai foglalkozások nem versenyhelyzeteket teremtenek, nem nyertes-vesztes játszmák és játékok, hanem együttműködésen alapuló kihívások. Nem „győztünk!”, hanem „sikerült!”

5. Milyen szociális kompetenciákban fejleszti ez a résztvevőket?

Íme, néhány kiemelten fontos példa:

- verbális és nonverbális kommunikációs készségek;
- együttműködés, konfliktuskezelés, rugalmasság;
- empátia, szolidaritás;
- kompromisszumkészség, kritikai gondolkodás;
- csoporttudat, csoporthoz való alkalmazkodás, bizalom;
- reális célkitűzés, céltudatosság;
- önállóság, önbizalom, felelősségvállalás;
- kitartás, szabálykövetés, koncentrációkészség;
- érzelmek kezelése: sikerkezelés, kudarctűrés;

A komplex feladatok több területre is hatnak egyszerre. Hogy mely területeken megtanulható tanulságokat és tapasztalatokat mélyítjük el, az a tevékenységet követő feldolgozástól és a visszajelzések irányultságától függ.

A gyermeknek életkoránál fogva szüksége van arra is, hogy játékos helyzetekben társaival együtt megéljen addig ismeretlen helyzeteket, kialakítsa saját reakcióit, és legyen lehetősége visszajelzést kapni azokra, hogy pozitív megerősítések, vagy megfontolásra alkalmas kritikai visszajelzések formájában érvényesüljön a külső kontroll. Fontos olyanfajta magatartásmódok kialakítása, amelyek által megerősítéseket kapnak arról, hogy jó helyen vannak, jó úton járnak, helyesen gondolkodnak a világ dolgairól.

Az élménypedagógia módszereivel lelki szabadságra, felszabadult, de felelősségteljes gondolkodásra igyekszünk nevelni a gyerekeket. Nem egymás legyőzésére buzdítunk, hanem csapatmunkára, egymásra figyelésre, együttműködésre, az alapvető emberi értékek megtapasztalására, megélésére. Érdekes ezeket az alapértékeket játékos formában megismerni, feldolgozni, beszélni jelentőségükről, kialakítani az ezekhez fűződő saját személyes viszonyt minden gyermeknek, és nem csupán a katedráról hallani tanári tényközlés formájában. A gyerekekre sokkal inkább az gyakorolt mély hatást, amit saját maga megtapasztal.

Habár az élménypedagógia sok dolog fejlesztésére megoldással szolgálhat, nem szabad engedni annak a kísértésnek, hogy egy foglalkozáson belül minden szociális készségre egyszerre próbáljunk hatni. Általában egy-egy tényező komolyabb fejlesztése több alkalmat is igénybe vehet. Ne felejtsük, hogy a folyamatos aktív

jelenlét, a koncentráció fárasztó a gyerekeknek, a komforthelyzeten kívüli lét jelentősen próbára teszi őket, így előfordulhat, hogy elfáradnak, elveszítik az érdeklődésüket, feladják. Ez természetes reakció, igyekeznünk kell motiválni, nem pedig kötelezni őket a szituációban való bennmaradásra, a szándékos és tudatos részvételre.

6. Hogyan segítik a gyerekek fejlődését az élménypedagógia módszerei?

Minden nevelőnek, oktatónak, tanárnak és pedagógusnak az a célja, hogy a gyerekek örömmel és aktívan vegyenek részt az órákon, és belülről jövő motivációval sajátítsák el a tanultakat. Tudjuk, hogy a belülről fakadó motiváció, több érzékszerv együttes használata, több inger és asszociáció bevonása, a saját tapasztalás mind hatékonyan segíti a tanulási folyamatokat.

A gyerekeknek azokat a kompetenciáit kell fejleszteni, amelyek segítségével önállóan is képesek megszerezni bizonyos tudást. Fel kell kelteni az igényt arra, meg kell tanítani a képességét annak, hogy egyedül keressenek, illetve tanuljanak meg valami olyat, amiről korábban még nem hallottak. Ezzel a képességgel majdan a munkaerőpiacon is nagyobb esélyük lesz, ha kell, váltani is könnyebben tudnak majd.

A módszer elsősorban a személyes élményen keresztül hat. A résztvevőknek meg kell tapasztalniuk, miként tudnak hozzájárulni a társaik sikeréhez vagy milyen következményekkel jár a csoportra nézve, ha nem működik együtt mindenki. Ha ügyesek vagyunk, akkor a siker felszabadító érzését is meg fogják tapasztalni, nem a társaik, hanem saját maguk legyőzésének élményét is. Ehhez nagy türelem és elkötelezettség szükséges a pedagógus részéről. Szándékunk szerint úgy segítünk nekik, hogy tapasztalatokat, motivációt, eszközöket és módszereket adunk fejlődésükhöz. Nem lesznek gyors eredményeink, nem fogjuk tudni máról holnapra megváltoztatni a gyerekeket.

Ezek a tapasztalatok segíthetnek az fejlődés iránti érdeklődés, a tanulás iránt érzett pozitív érzések újraélesztésében, ami különösen fontos (és nehéz) feladata a pedagógusoknak és hittanoktatóknak. Azonban azok a tapasztaltok, amik nem csupán a tananyag leadásával és száraz megtanulásával, hanem a valódi kapcsolódással járnak, olyan élményeket nyújthatnak a gyerekeknek, amik akár egy életen át elkísérhetik őket.

Mivel csoportba, közösségbe helyezve fogják megtapasztalni magukat, saját tevékenységükről másoknak kell reakciókat adniuk, másoktól kell visszajelzéseket kapniuk. Az újabb és újabb végiggondolást segíthetjük ezekkel a módszerekkel, így kicsi, belátható, teljesíthető fejlesztési célokat kitűzve léphetnek előre. Ily módon felelősségvállalásra, önkritikára, reális önértékelésre képes embereket tudunk nevelni. A fejlődés természetesen következetes, aprólékos munka eredményeképp jelentkezik. Az élménypedagógia nem csodaszer, hatása nem egyik pillanatról a másikra, „varázsütésre” jelentkezik, hanem játékról játékra, mindig egy picit előre lépve, mindig kiemelve a pozitívumokat.

7. Miként fogadják a gyerekek az élményszerűségekre alapozott nevelést?

A komfortzónából való kilépés mára már jól ismert fogalomná vált, az élményszerzés mellett ez a másik kulcsa az eredményes élménypedagógiai foglalkozásoknak. A résztvevők olyan kihívást jelentő feladatokban vesznek részt, amelyek (akár fizikai, érzelmi vagy szociális értelemben) újfajta megközelítést, gondolkodásmódot és képességeket követelnek meg tőlük. Mindezzel pedig átlépnek a komfortzónából a

tanulási zónába, ahol mindenki a saját határait feszegetheti, újabb és újabb felfedezni való találva ebben a zónában.

Tapasztalataink alapján kijelenthetjük, hogy a gyerekek jól fogadják, de az ilyen jellegű „szocializációjukhoz” időre van szükségük. Ha óvodáskorukban, elsős korukban, ötödikben, hatodikban, hetedikben nem találkoznak például azzal, hogy a csoport maga dönt, és maga viseli döntésének felelősségét, nyolcadikban már nem fognak tudni reagálni, a tanártól, a játékvezetőtől várják majd a döntést, vagy kétségbeesetten, rosszul döntenek.

Az élménypedagógiai foglalkozásokon optimális esetben mindenki maga határozza meg a részvétel szintjét, hogy részt vesz-e egy tevékenységben vagy sem. Ezt a döntést senki, semmilyen módon nem erőltetheti, sem a csoport vezetője, sem a csoport tagjai!

Amikor a csoport tagjai ráébrednek, hogy nekik is van felelősségük, rájönnek, hogy a tanulási folyamatban aktívan kell részt venni, nem lehet passzívan elszünni az órákat, hanem fel kell állni, jelen kell lenni, segíteni kell a társakat, akkor jól fogják fogadni ezeket a módszereket. Minél kisebb korban kezdik el ilyen módon nevelni a gyerekeket, annál jobban reagálnak majd rá. Ha nem így történik, nem biztos, hogy a várt reakció érkezik, mert inkább maradni szeretnének a jól belakott, biztonságos padjaikban, ahol jól el tudtak bújni sok éven keresztül a tolltartó és a tankönyv mögé. Ha mi nem mozdítjuk ki őket ebből a kényelmes helyzetből, iszonyatos kudarcokkal fognak találkozni a társadalomban, ha ott szembesülnek először a kimozdulás következményeivel. Ott nem lesz hová elbújni...

Optimális esetben mindenki annyira veszi ki belőle a részét, mindenki csak annyira vállal komoly kihívást, amennyire akar és képes rá, így az egyes résztvevőknek eltérő mértékben jelenthet fejlesztést egy bizonyos feladat, hiszen aki rögtön ki mer lépni a komfortzónájából, az többet kockáztat, azonban többet is fog tanulni az alkalom alatt.

8. Az élménypedagógiai tevékenységek szakaszai

Az alapszempont lényege a közös élmény, majd annak feldolgozása, újragondolása, újbóli kipróbálása, újratervezése, újrakivitelezése. Ezután ismét értékelünk, beszélgetünk, visszajelzéseket adunk egymásnak mindaddig, amíg tökéletesíteni tudjuk a saját tevékenységünket. Közben előkerül a nem csak a konkrét feladatra vonatkozó, transzferálható tudás.

A feladatok megoldása során a résztvevő tapasztal, majd azt a pedagógus segítségével tudatosítja és feldolgozza, és ezt a tudást általánosítva képes más problémák és helyzetek megoldásához is felhasználni. Így járul hozzá az élménypedagógia új képességek, készségek és viselkedésformák elsajátításához.

A következő szakaszokat különíthetjük el:

- I. Tervezés (A probléma megoldásának megtervezése)
- II. Végrehajtás (Tapasztalatszerzés)
- III. Feldolgozás (Élménymegosztás, újratervezés, tanulságok megfogalmazása)
- IV. Hasznosítás (Általánosítás és alkalmazás)

Foglalkozunk részletesen az egyes szakaszok jellegzetességeivel!

I. Tervezés (A probléma megoldásának megtervezése)

A feladatismertetés és az esetleges kérdések elhangzása, a szükséges közös értelmezés után a tapasztalati tanulás körének megfelelően következzen a csoport önálló tervező tevékenysége.

A tervezés során nemcsak a végrehajtás lehetséges módozatairól esik szó, hanem a tevékenység közben elfogadható viselkedésről is. Alapvető feladat a csoport valamennyi tagját bevonni a tervezésbe és a felelős végrehajtásba, megértetni, hogy a feladat végrehajtása nem a tanár és nem néhány aktív résztvevő felelőssége, hanem a csoport közös dolga és feladata!

Pontosan határozzuk meg, hogy a tervezés ideje alatt mit tehet, és mit nem a csoport (próbák száma, nehezítések figyelmen kívül hagyása, kevésbé szigorú szabálytartás stb.)!

Mire figyeljen a játékvezető a tervezési fázis során? Támogassuk a csoportot anélkül, hogy a mi megoldásunkat erőltetnénk rájuk! Ne avatkozzunk be a tervezés folyamatába, biztosítsuk a csoport számára a lehető legteljesebb önállóságot a megoldás kiválasztásában!

Nagyon ügyeljünk saját megszólalásainkra és különösen a nonverbális eszközök használatára! Egy-egy jól elhelyezett sóhajtás, felszisszenés, fejrázás, értetlenkedő tekintet, egy kézmozdulat mind-mind döntően képes befolyásolni a csoportot. Tartózkodjunk ezektől, ha azt akarjuk, hogy a csoport valóban a saját útját járja!

Segítségünk, beavatkozásunk legfeljebb az időgazdálkodásra terjedjen ki, esetleg támogassuk a csoporton belüli kulturált párbeszédet, a megegyezés megszületését, a konszenzus kialakulását. Ne váltsunk szerepet, ne avatkozzunk bele a természetes csoportfolyamatokba, ne kerüljünk vezető szerepbe, még akkor se, ha megítélésünk szerint nem lesznek eredményesek! Engedjük, hogy saját útjukon a saját élményeik segítségével érik az őket formáló hatások! Majd a feldolgozás során lehetünk újra olyan szerepben, ahol aktívan, cselekvően vagyunk jelen, addig elsősorban a megfigyelés a dolgunk!

Sokat segít a feldolgozásban, ha már a tervezés ideje alatt saját jegyzetet készítünk arról, hogy mi történik, rögzítsük az eseményeket, így később könnyebb lesz visszaidézni a tényeket!

II. Végrehajtás (Tapasztalatszerzés)

A tervezés lezárása után kezdődjön végre maga a végrehajtás, az első kísérlet!

Amennyiben időkeretet szabunk meg, akkor pontosan indítsuk az időmérést! Biztassuk, bátorítsuk a csoportot, de ettől kezdve már igazán rájuk kell bízunk a kivitelezést, hogy saját élményeket nyerjenek arról, hogy mennyire volt hatékony a tervezésük, mennyire tudnak egyénileg erőfeszítéseket tenni, mennyire képesek csoportként jól dolgozni.

A tervezetten létrehozott rendhagyó körülmények (nem szokványos külső környezet; szokatlan, nem mindennapi cselekvések és fizikai erőfeszítések...) segítik, hogy a résztvevők a célokra fókuszáljanak, biztosítják az időt az egymás közötti kommunikációra, segítenek túllépni a rossz beidegződéseken, a megszokott, de eredménytelen válaszokon való felülemelkedésen.

A mesterségesen létrehozott és kontrollált problémamegoldó szituációkban a tanulás lehetősége konkrét, a problémákat akkor lehet eredményesen megoldani, ha a csoport tagjai igénybe veszik a mentális, érzelmi és fizikai lehetőségeiket.

A sikeres megoldás az eredményesség érzetéhez, a sikeresség, az önérzet és az önbizalom növeléséhez vezet, fejleszti a probléma-megoldási készséget.

Készítsük fel őket arra is, hogy az első végrehajtás, az első kísérlet nem lesz feltétlenül eredményes. Fontos, hogy az első néhány próbálkozást tapasztalatszerzési

lehetőségként és esélyként, a fejlődés nélkülözhetetlen alapjaként éljük meg, ne pedig elkedvetlenítő kudarcként!

Ügyeljünk rá, hogy az esetleges hibázás ne vezessen bűnbakkereséséhez, nagyon fontos megérteni és megtanulni, hogy a látszólagos kudarcok értékes tapasztalatokhoz vezethetnek, a későbbi sikereket alapozhatják meg, a feladat sikeres végrehajtásánál, a létrehozott produktumnál, az eredmény elérésénél fontosabb maga a tanulási folyamat!

III. Feldolgozás (élménymegosztás, visszajelzés és újratervezés)

Az első végrehajtást feltétlenül összegzés, feldolgozás kövesse, teljesen függetlenül attól, hogy a végrehajtás sikeres volt-e, vagy csak részben, vagy esetleg teljesen sikertelen maradt! Akár sikeres volt, akár nem egy tevékenység, a közös feldolgozás a lényeg, hiszen nem a végeredmény, hanem a végeredmény létrehozásig vezető folyamat a tanulás valódi terepe. A résztvevőket tervezett módszerek segítik abban, hogy feldolgozzák, megfogalmazzák, megjelenítsék, kifejezzék, azaz megosszák reakcióikat és észrevételeiket.

A gyerekek tapasztalatokat szereztek a tevékenység során, és most már valószínűleg készek arra, hogy megosszák élményeiket. A feldolgozás célja, hogy a csoport ismerje meg minden tagjának tapasztalatát. Ebben a szakaszban meg kell tudni, hogy mi történt a csoporttal és az egyénekkel a tevékenység folyamán – kognitív és affektív szinten, valamint a viselkedés szintjén. A résztvevőknek lehetőséget kell adnunk a feldolgozásra, arra, hogy reflektáljanak tapasztalataikra.

Fontos, hogy a résztvevők maguk mondják ki a tanulságokat, maguk ítélik meg, hogy mi az, ami jól működött, mi az, ami hátráltatta a csapatot. Se a kudarc, se a siker ne kendőzze el, hogy mindkét kimenet esetén mindkét irányba ható tényezőknek jelen kellett lenniük! Érdemes megtalálni a hátráltató motívumokat akkor is, ha eredményesen, sikeresen hajtottuk végre a gyakorlatot, és viszont - a kudarcban is kellett lennie legalább néhány olyan motívumnak, amely magában hordozza a későbbi jó eredmény lehetőségét. Több az esély, ha ezeket a pillanatokat, történéseket megkeresik a gyerekek, kimondják és megvitatják, akkor ezzel természetesen újra végiggondolják, tudatosítják, megfogalmazzák, magasabb fogalmi szinten újraélik!

Számos tanuló számára a reflexió igen hatékony módszere lehet az, amikor tárgyakat használunk valamely tapasztalat vagy személyes vonás jelképes ábrázolásaként. Ezek a módszerek konkrét fogódzót nyújtanak a résztvevők számára, amelyekhez gondolataikat hozzákapcsolhatják, ezáltal a gondolatok tartalmát és formát kapnak, sokkal mélyrehatóbban, mint egy szokványos beszélgetőkör keretében.

Sok gyerek szívesebben beszél egy jelképet ábrázoló kártyáról vagy tárgyról, mint saját magáról: ezen eszközök révén olyan gondolatok is kifejezést nyernek, amelyek egyébként kimondatlanul maradnának. A kellékekkel vagy jelképekkel való munka különösen hasznos, ha a csoport introvertált tagjait kell szóra bírni. E tevékenységtípusok erőssége az, hogy a résztvevőt és az irányítót nem hozzák kényelmetlen helyzetbe, senki nem kényszeríti őket olyan érzések megosztására, amelyeknek a kifejezésére még nem készültek fel. Akkor osztják meg érzéseiket a csoporttal, ha úgy érzik, az elfogadja őket, és olyan mértékben teszik majd ezt, amennyire biztonságosnak érzik.

A tárgyakat vagy kártyákat használó feldolgozási tevékenységek azért is értékesek, mert a résztvevők maguk irányítják őket, érdekes, vonzó tevékenységek, sokféle módon alkalmazhatók, és valamennyi korosztály számára hozzáférhetők. Egy adott

tevékenység vizuális ábrázolását a résztvevő a tevékenység végeztével megtarthatja, és az később segítheti őt az emlékezésben, amikor a tevékenység tanulságait más helyzetekben kell kamatoztatnia. Amikor a csoport tagjai közösen kijelölnek egy tárgyat vagy jelképet, amely közös tapasztalatukat jeleníti meg, e jelkép végső soron igen nagy erőt jelenthet számukra, amolyan kabalává válhat, amely a csoport erejét és megvalósításait jelképezi, avagy valamilyen elérendő célt testesít meg.

A feldolgozás során a résztvevők egymásnak is adnak visszajelzéseket. A nyílt visszajelzés az egyik módja annak, hogy valakit rávezessünk viselkedésének megváltoztatására. Az ilyen visszajelzés ismérve, hogy inkább leíró, mint értékelő jellegű, egyformán figyelembe veszi a visszajelzés adójának (közlőjének) és vevőjének (befogadójának) igényeit.

Az előző végrehajtás élménymegosztását mindenképpen válasszuk külön az újratervezés folyamatától! Ez meglehetősen nehéz feladat lehet, gyakran összefolyik a kettő, de ezt ne engedjük meg! Először beszéljünk arról, hogy mi volt, azaz mi történt eddig, és ettől plasztikusan különválasztva arról, hogy mi lesz, azaz mi legyen, mi következzen, mi a követendő lépés, mi legyen a következő taktika.

A tapasztalati tanulás körének bejárása érdekében két végrehajtás között növelhetjük a kihívást, nehezíthetjük a gyakorlatot. Ebben az esetben nagyon fontos, hogy a nehezítésről, annak szükségességéről, a kihívás szerepéről és fontosságáról győzzük meg a csoportot, teremtsünk olyan hangulatot, hogy a résztvevők azonosulni tudjanak az új célkitűzésekkel, elfogadják a keményebb feltételeket.

IV. Alkalmazás (Általánosítás és a tapasztalatok felhasználása)

A tapasztalaton alapuló tanulás körfolyamatának utolsó szakasza az alkalmazás.

A zárófeldolgozás célja, hogy olyan tapasztalatokat fogalmazzanak meg, melyek már nem tervek egy következő, sikeresebb végrehajtásra, hanem túlmutatnak a konkrét feladaton, és lehetővé teszik olyan gondolatok rögzítését, melyek valós élethelyzetekben, a mindennapok során segítenek valós problémák megoldásában.

Ahhoz, hogy a tapasztalatok belsővé váljanak, az első pillanattól elvárás a gyerekekkel szemben, hogy figyeljék és értékeljék önmaguk teljesítményét, tudatos és felelős részvétellel legyenek jelen az egyszerűbb, játékosabb feladatokban is. A feldolgozás segíti a résztvevőket abban, hogy összekapcsolják tanulási tapasztalataikat a valódi élethelyzetekkel, segít felismerni képességeiket és erősségeiket azáltal, hogy megnevezi azokat, így tudatosulnak bennük önnön erőforrásaik, amelyeket a jövőben élethelyzetekben majd felhasználhatnak.

Ezek megfogalmazása egy élménypedagógiai foglalkozás valódi célja és lehetséges hozama!

A megtapasztalt ismeretek elmélyítéséhez, a tanultaknak a mindennapi élethelyzetekre való általánosításához a legfontosabb dolog, hogy a gyermekek fogalmazzák meg a bennük lezajló változásokat, folyamatokat. Ezért fontos megfelelő időt és figyelmet fordítani arra, hogy megértsék, feldolgozzák, hogy a folyamat során mi is történt velük, és utána megkeressék a kapcsolódási pontokat a saját mindennapi életükkel.

Fontos a valódi élet és az élménypedagógiai foglalkozások közötti szoros kapcsolat megteremtése, hogy amit a gyerek a foglalkozáson belül megtapasztalt és megtanult, az átvihető legyen a mindennapi gyakorlatra, hiszen az alkalmazás maga az a kítűzött cél, amelyért az egész tapasztalatszerzést megtervezik. A foglalkozásvezető segít a

résztevőknek abban, hogy az általánosításokat az éppen aktuális szituációkban alkalmazzák, sort kerítsenek a tanulságok levonására, a más területeken is alkalmazható készségek és képességek felismerésére, tudatosítására, a mindennapi gyakorlatba valóban átvihető, domináns minták állítására.

Ahhoz, hogy a szociális kompetenciák fejlődjenek, ahhoz, hogy hatékony magatartásbeli változások következzenek be, döntő fontosságú, hogy figyelmet fordítsunk a tapasztalatszerzés során szerzett tudás adaptációjára, felhasználásának megtervezésére, akár egyénre, akár csoportra szabottan.

9. A vezető szerepe

Az igazán fontos dolgokra emlékezni tudunk, élmény köt hozzá. Az élménypedagógia is ezen az elven alapszik: a résztvevők a személyes élményen keresztül, tapasztalat által szerzik a tudást, nem készen kapják, nem a tanár, a tréner, az óvónő, a tanító, az előadó tudását kell a folyamatban részt vevőnek, diáknak, gyerekeknek, hallgatónak elfogadnia vagy megtanulnia.

A megfelelő játék vagy feladat megtalálása a résztvevők állapotán is múlik: előfordulhat, hogy egy konfliktus megakadályozza a csoport haladását, így előbb arra kell figyelmet fordítani, vagy egyszerűen kisebb energiaszintű foglalkozásra van szüksége a diákoknak egy nehéz dolgozat után.

A vezetők legyenek képesek felismerni bizonyos emberi-pedagógiai alapértékeket, és ezek mentén az adott célcsoportnak céltudatosan, adekvát módon megtervezni, lebonyolítani és értékelni egy élménypedagógiai foglalkozást, legyenek képesek kérdezni, és nem ítéletet mondani, segíteni, és nem osztályozni.

Egy csoportos foglalkozás tartásához fontos tudni a csoportok általános dinamikáját és működését. Ahogy az első, ismerkedő szakaszban lefektetjük a szabályokat, nem szabad elfeledkezni arról, hogy a dinamika része a „vihartzás” is, ami a szabályok változásával, a facilitátor/pedagógus kreativitását és türelmét igénybe véve magasabb szintű működést fog eredményezni a későbbi szakaszokban.

A nevelőknek meg kell ismerniük és meg kell érteniük a rájuk bízott gyerekek...

- fizikai képességeit (erő, egyensúlyérzék, koordináltság, fizikai korlátok);
- technikai képességeit (a feladat ismerete, az eszközök ismerete, gyakorlat);
- nyilvánvaló lelkiállapotát (készenlét, magatartás, kifejezett félelmek, aggodalmak, önmagával szembeni elvárások, viszonyulás a többiekhez a csoporton belül);
- rejtett lelkiállapotát (konfliktusok, tudattalan tényezők, elfojtott érzések, testnyelv);

A vezető legfontosabb kötelezettsége a teljes és tökéletes, csorbítatlan és százszázalékos érzelmi-erkölcsi-fizikai biztonság garantálása és folyamatos demonstrálása. Ne feledjük: mi magunk gondoskodtunk róla, hogy különleges helyzetbe kerüljenek a gyerekek, fel kell tehát készülnünk különleges reakciókra is! Természetesen a foglalkozásvezető feladata az esetleges krízishelyzetek menedzselése, valamint a speciális nevelési igényű gyerekek és speciális nevelési igényű helyzetek kezelése! Amennyiben a résztvevők fizikai, illetve pszichikai biztonsága veszélybe kerül, akkor a játékvezető feladata és felelőssége, hogy beavatkozzon! Ennek megítélése csak és kizárólag a játékvezető döntésén múlik. Ha úgy ítéljük meg, hogy sérül a fizikai és pszichikai biztonság, akkor jogunk van közbelépni, sőt, a beavatkozás a kötelességünk, a feladatunk! Ez a beavatkozás azonban legyen körültekintő és arányos! Felfüggeszthetjük a végrehajtást, hogy megkérjük a csoportot a tervek felülvizsgálatára, beiktathatunk hosszabb-rövidebb szünetet a kedélyek lenyugtatása céljából, de ha szükséges, akkor akár végérvényesen is berekeszthetjük a gyakorlatot, ha az indokolt.

A foglalkozás ideje alatt a vezető többféle szerepet is betölt: levezeti a játékot, a tevékenység során mindvégig támogatja a résztvevőket a tapasztalatok megélésében, majd a feldolgozás során moderálja a beszélgetést, megfelelő útbaigazításokkal segíti a tanulási folyamatot. A vezető szerepe, személyisége, egész habitusa befolyásolja ugyan a játékot, ezzel együtt a tanulási folyamatot, de ne álljon a csoport élére, ne uralja azt!

Úgy kell vezetnie a csoportot, hogy a résztvevők azt érezzék, a sikerhez, a megoldáshoz való utat maguk járják be, segítség nélkül. Ez szárnyakat adhat, hiszen nem utasításokat követve jutnak el a megoldásig, a sikerig, hanem sokszor hosszú tervezés, nézőpontok egyeztetése után, lemondások árán megküzdének érte. Mindez folyamatosan fejleszti a csoportot, és hatással van a résztvevők személyiségére is. Így tanulnak kommunikációról, együttműködésről, siker és kudarc kezeléséről, egyszóval mindarról, amit sajnos hosszú évek alatt sem mindig sikerül az iskolában elsajátítani.

A felnőtt vezetők (hittanoktatók, pedagógusok, szociális munkások...) segíthetik a kivételes és izgalmas helyzetek létrejöttét. Az első lépés a gyerekek és a pedagógusok közötti bizalomra alapuló kapcsolat kiépítése. A megértéssel párosuló bizalom a kezdőpontja lehet egy új tanulási élménynek. Ehhez olyan vezetőkre van szükség, akikre lehet számítani mint a támogatás, megértés, szeretet kiszámítható forrásaira. A pedagógusoknak rendelkezniük kell azzal a szabadsággal, hogy azt teszik, amit tenni szeretnének, hiszen ekkor tudják teljes lelkesedéssel és megelégedettséggel végezni munkájukat. A lehetőségek száma végtelen, az alkalmazott módszerek elsősorban a nevelő pedagógiai stílusán, személyiségén és elsajátított tudásán, módszertani gazdagságán múlnak.

10. Források

- Born Boglárka: A tanulás csodája – élménypedagógia az iskolában I. – II. <https://mindsetpszichologia.hu/a-tanulas-csodaja-elmanypedagogia-az-iskolaban>
- Carl Rogers: Reflections on his life. 1984. <https://psycnet.apa.org/record/2014-08708-003>
- KétTé Alapítvány <http://tapasztalati-tanulas-kepzes.hu/tapasztalati-tanulas/>